

The research and perspectives of development of agriculture of Ukraine

Yuliya Stavska, Maria Sotnichenko

Vinnitsya National Agrarian University, Ukraine

Keywords:

Agriculture
Managemen
Quality
EU

Article history:

Received 28.11.2013
Received in revised
form
26.12.2013
Accepted 28.02.2014

**Corresponding
author:**

Maria Sotnichenko
E-mail:
masha.s.19.95@mail.ru

Abstract

Introduction. The main task facing the industry of agriculture production - is the growth of agricultural production, providing the country with reliable food and agricultural raw materials, combining the efforts of all sectors of the complex to produce high-end results. Provide opportunities yields agriculture production of Ukraine on the world market.

Materials and methods. It was used monographic methods during a comprehensive study of the literature of agricultural development, and method of abstraction for establish the nature of economic categories and their relationship, the method of comparison for the comparison of national and international systems of quality control.

Results and discussion. The study of problems and justification of AIC of Ukraine and their possible solutions . The problem of improving the competitiveness of agro-industrial complex of Ukraine in the European food market updated considering Ukraine's accession to the free trade zone with the EU , which will lead to the transformation of the domestic market on the European market for food and agricultural products , will determine the deepening crisis in the agricultural and rural development and create a threat to food security state. The level of competitiveness of domestic agricultural products in the European food market show: low efficiency in this industry compared to other countries; discrepancy of structure of Ukrainian exports of EU demand for agricultural products, a small part of enterprises certified according to international standards.

Conclusion. We have to harmonizati ed of national standards for agricultural products in accordance with EU standards; establishment of modern agricultural market infrastructure, the establishment of cooperation between agricultural producers and experienced institutions.

Дослідження агропромислового комплексу України та його подальші перспективи

Юлія Ставська, Марія Сотніченко

Вінницький національний аграрний університет, Україна

Вступ

Не один рік в Україні тривають дискусії щодо її цивілізаційного та інтеграційного вибору. Цю проблему наша країна, на відміну від інших держав, розв'язує по-особливому. Після створення СНД та набуття в ній асоційованого членства Україна у 1994 р. підписала угоду про партнерство та співробітництво з Європейським Союзом. Такий рух України триває вже близько 20 років. Наразі ситуація так і не прояснилася. На листопад 2013 року Україна планує підписати Угоду про асоціацію з ЄС і водночас веде переговори про співпрацю з Митним союзом.

Матеріали та методи

Теоретичною та методичною основою проведених у роботі досліджень стали праці відомих вітчизняних та іноземних учених, методологія та загальносистемні принципи проведення комплексних наукових досліджень. Із спеціальних методів дослідження у роботі використані: монографічний - під час всебічного вивчення літературних джерел з питань розвитку АПК; метод наукової абстракції – для встановлення сутності економічних категорій та їх взаємозв'язку; метод порівняння – при зіставленні вітчизняних та зарубіжних систем управління якістю продукції.

Інформаційною базою дослідження стали нормативно-правові та законодавчі акти України, наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених за темою дослідження, матеріали Державного комітету статистики, Міністерства аграрної політики та продовольства України, Державного підприємства Всеукраїнський державний науково-виробничий центр стандартизації, метрології, сертифікації та захисту прав споживачів, довідково-нормативна інформація, а також власні спостереження і дослідження авторів.

Результати та обговорення

Інтеграційний вибір будь-якої країни має щонайменше три аспекти: правовий, економічний, політичний. Для України, яка порівняно недавно здобула вистраждану століттями незалежність, ці три аспекти мають особливе значення. Правовий аспект - це збереження суверенітету і державності. Економічний - розвиток країни і добробут народу. Політичний аспект - це забезпечення цивілізаційного майбутнього українського суспільства [1].

Різні політичні сили в Україні та за її межами роблять свої акценти на тих чи інших аспектах інтеграційного процесу. Одні віддають пріоритет європейському

вектору, інші - євразійському. Одні наголошують на економічних перевагах інтеграції, інші - на політичних. Одні недооцінюють правові аспекти, другі — політичні, треті - економічні. Водночас усі намагаються апелювати до думки населення та маніпулювати нею. Нині, крім механізмів соціального опитування, до цього можуть бути долучені й правові механізми - проведення референдуму. Внаслідок цього Україна, по суті, наблизилася до небезпечної межі розколу суспільства. Тому ґрунтовний аналіз всіх аспектів інтеграційного процесу має дуже важливе значення для недопущення прорахунків у доленосному рішенні щодо цивілізаційного вибору України. Якщо Україна підпише угоду про співпрацю з Митним союзом (МС), то вона матиме можливе деяке зростання традиційного експорту агропродукції до МС. Однак можливість нарощувати експорт м'яса обмежені присутністю на ринку МС виробників США і Бразилії та обсягами українського виробництва, які учетверо менші за потреби його імпорту до країн МС. Скасування митного контролю може призвести до зниження витрат на торгівлю. Але скорочення витрат можна досягнути шляхом спрощення митних процедур у рамках ЗВТ. Цих переваг можна досягти і в рамках зони вільної торгівлі, тоді як витрати, пов'язані з приєднанням до МС, можуть бути досить значними. Переваги від участі України в МС будуть досить обмеженими, бо Україна вже користується режимом вільної торгівлі з країнами СНД, і цей потенціал вигод значною мірою вичерпаний, про що свідчить негативна динаміка зовнішньої торгівлі в СНД. Отже, економічне підґрунтя євразійського варіанта інтеграції України дуже слабке. Щонайменше 10 мільярдів доларів фінансових впливань отримуватиме додатково економіка України після вступу до Митного союзу. Таку суму неодноразово озвучували в Києві 25 квітня 2013 року під час проведення круглого столу на тему «Український агропромисловий комплекс і Митний союз: проблеми і перспективи» [2].

Що ж до майбутнього України в Митному союзі, то перспективи для нашої країни експерти малюють дуже райдужні. Росіяни не скупляться на компліменти на адресу українських продуктів харчування і всього агропромислового комплексу загалом. За словами Сергія Глазьева, щороку Україна додатково отримуватиме від 2,5 до 3 мільярдів доларів США завдяки збільшенню експорту українських продуктів у зоні Митного союзу. 2 мільярди доларів вітчизняна економіка зекономить завдяки зняттю ветеринарного, санітарного та фіто-санітарного контролю при експорті продуктів харчування українського виробництва. В економіці України аграрний сектор залишається винятково важливою ланкою, яка вирішальною мірою визначає соціально-економічне становище суспільства та продовольчу безпеку держави. За роки незалежності України в АПК здійснено структурні реформи (які політичними силами оцінюються по-різному), докорінно перебудовано земельні і майнові відносини, створено організаційно-правові структури ринкового типу на основі приватної власності на землю і майна індивідуальної, сімейної і колективної форм власності. Однак ці надзвичайно важливі процеси вимагають постійної підтримки і стимулювання. Удосконалення АПК є дуже актуальною темою на нинішньому етапі розвитку України в контексті вступу до Європейського Союзу. Аграрна політика держави у зв'язку з європейською інтеграцією ще недостатньо опрацьована.

Європейська інтеграція — це шлях модернізації економіки, залучення іноземних інвестицій і новітніх технологій, підвищення конкурентоспроможності вітчизняного товаровиробника, можливість виходу на єдиний внутрішній ринок ЄС. Поглиблення інтеграційних процесів безпосередньо відповідає національним інтересам України, яка і географічно і політично є безперечно європейською державою. Економічна інтеграція і розвиток торговельних відносин між Україною і ЄС у сфері АПК полягає

у лібералізації і синхронізованому відкритті ринків ЄС і України, у взаємному збалансуванні торгівлі, наданні на засадах взаємності режиму сприяння інвестиціям з ЄС в Україну та українським експортерам на ринках ЄС, у запровадженні спільного правового поля і єдиних стандартів у сфері конкуренції та державної підтримки виробників [3]. В 2012 році ЄС експортував сільськогосподарської продукції на 91 млрд. євро (II місце в світі після США) а імпортував на 83 млрд. євро (I місце в світі). В товарній структурі експорту ЄС переважає готова сільськогосподарська продукція з високою доданою вартістю на яку припадає 60 % від загального експорту сільськогосподарської продукції ЄС. Провідні позиції ЄС у агровиробництві та світовій торгівлі сільськогосподарською продукцією значною мірою обумовлені особливими умовами розвитку аграрного комплексу Євросоюзу, що були створені в результаті запровадження Спільної аграрної політики ЄС (далі - САП). Протягом останніх кількох років спостерігається тенденція до вирівнювання балансу показників експорту – імпорту у зовнішній торгівлі агропродукцією між Україною та ЄС. Так за даними Міністерства аграрної політики та продовольства України, сальдо у зовнішній торгівлі сільськогосподарською продукцією за 2012 рік було позитивним і склало -10,3 млрд. дол. США це на 60 % більше ніж 2011 року [4].

За підсумками 2012 року частка експорту до ЄС в загальному експорті української сільськогосподарської та харчової продукції з України склала 29 % або 2124,0 млн. дол. США. Попри загальне зростання експорту в 2012 в порівнянні з 2011 роком експорт сільськогосподарської продукції продемонстрував незначне зниження, через несприятливі погодні умови та запровадження експортних квот в кінці року. Ця тенденція була характерна для експорту агропродукції до країн ЄС, який зменшився на 5,6 % (або на 126,6 млн. дол. США). Водночас зростання доходів населення в 2012 році, яке призвело до можливості витратити більшу частку доходів на більш дорогі харчові продукти та напої (в тому числі вироблені в країнах ЄС) обумовило зростання імпорту з ЄС в порівнянні з попереднім роком на 323,5 млн. дол. США або на 16,3% і склав 2309,3 млн. дол. США.

Протягом 2012 року у структурі експорту української сільськогосподарської продукції до країн ЄС спостерігалась тенденція подібна до минулих років, відповідно до якої найбільша частка припадала на сировинні товари, в першу чергу на насіння олійних культур. Потреба ЄС в насінні олійних культур викликана значною кількістю промислових потужностей по переробці цього насіння, в першу чергу рапсу, на енергетичні матеріали. Загалом експорт сільськогосподарської продукції з України до ЄС має невисокий рівень диверсифікації, на дві основні позиції експорту припадає майже 63 % від всього експорту агропродукції [5]. В структурі імпорту агропродукції з ЄС протягом 2012 року також спостерігалась тенденція подібна до минулих років, відповідно до якої основні позиції належали товарам з більшою доданою вартістю. Зазначимо, що ця тенденція цілком відповідає укладеній практиці експорту з ЄС агропродукції з більшим рівнем переробки. Це дозволяє ЄС як мати кращі умови торгівлі сільськогосподарською продукцією так і забезпечити її диверсифікацію. Так на перші дві позиції імпорту агропродукції з ЄС до України припадає менше 22 %. Україна значно відстає від розвинутих європейських країн у застосуванні мінеральних добрив та техніки в обробітку землі. Україна також значно відстає від розвинутих європейських країн за показниками продуктивності праці в аграрному секторі. Першочерговою причиною такого відставання є низький рівень технологій сільськогосподарського виробництва. Скорочення такого розриву у продуктивності праці неможливе без радикального реформування аграрного сектору, залучення масштабних інвестицій, трансферу технологій, реформи професійної освіти. Здійснення таких реформ у свою чергу можливе тільки завдяки активній ролі держави та фундаментальних реформ державної політики стосовно розвитку аграрного сектору [6].

Впровадження зони вільної торгівлі між Україною та ЄС для АПК

Для держави

Позитивні наслідки

- реформування аграрного сектору економіки;
- зменшення адміністративних витрат на роботу митниці та інших державних органів;
- подолання корупції на митниці та в державних органах сертифікації;
- зростання експорту переробленої агропродовольчої продукції до ЄС і третіх країн, поліпшення торговельного балансу;

Негативні наслідки

- зменшення надходжень митних платежів до бюджету;
- витрати на гармонізацію стандартів харчових продуктів;
- витрати на перекваліфікацію фахівців із стандартизації харчових продуктів і митного оформлення;
- витрати на переобладнання санітарно-технічних лабораторій і митниць;

Для споживачів

Позитивні наслідки

- здешевлення європейської агропродовольчої продукції на українському ринку;
- підвищення якості вітчизняних та імпортованих продовольчих товарів;

Для експортерів

Позитивні наслідки

- набуття конкурентних переваг порівняно з іншими експортерами до ЄС;
- здешевлення української агропродовольчої продукції на європейських ринках;
- зростання якості української агропродовольчої продукції
- заощадження коштів і часу на експортні операції;
- потенційне розширення ринків збуту агропродовольчої продукції у третіх країнах;

Негативні наслідки

- можливе здорожчання сільськогосподарської сировини на внутрішньому ринку внаслідок збільшення її експорту до ЄС;
- потреба пристосуватися до нових стандартів агропродовольчої продукції, впровадження дорогих систем контролю якості;
- надмірні витрати на підвищення якості агропродовольчої продукції;
- витрати на сертифікацію і стандартизацію агропродовольчої продукції;

Для імпортерів

Позитивні наслідки

- здешевлення імпортованих продовольчих товарів на українському ринку, що посилить їх конкурентоспроможність.

Негативні наслідки

- посилення конкуренції з українськими виробниками агропродовольчої продукції, що підвищили конкурентоспроможність.

На момент подання статті (листопад 2013 року) призупинений процес підготовки до укладення Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, така інформація була оприлюднена на сайті українського уряду. Таке рішення було прийнято з метою більш детального вивчення та опрацювання комплексу заходів, які Україна повинна виконати для відтворення втрачених обсягів виробництва і напрямів торговельно-економічних відносин з Російською Федерацією та іншими державами - членами СНД, формування належного рівня внутрішнього ринку, який забезпечував би паритетні відносини між Україною та країнами - членами ЄС, що є базовим принципом міжнародного права і основою економічної безпеки країни.

Висновки

Підсумовуючи вище сказане, можна зробити такі висновки: Україні потрібно визначитись зі своїм курсом і майбутніми партнерами, а домовлятися як з одними, так з іншими, то підписувати, то розривати угоди ні до чого доброго не приведе. З нашою державою відмовиться співпрацювати не лише Європа та США, а й країни Азії. Основним законом України є Конституція, яка наголошує: "Єдиним джерелом влади в Україні є народ" тому при виборі майбутнього партнера владна верхівка мусить дослухатись до думки населення. Значна частина населення прагне до європейської інтеграції, і ці інтереси повинні бути враховані.

Досвід країн ЄС є доцільним з точки зору змін у технології виробництва, в організації та вдосконаленні структури малих і середніх форм сільськогосподарських підприємств, у досягненні паритету цін в АПК, у визначенні ролі державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників, тощо. На даний момент українське членство в ЄС - це довгострокова перспектива. Першими претендентами на членство в цій організації є більш розвинуті порівняно з Україною держави Східної та Центральної Європи, і насамперед - Польща, Угорщина, Словаччина та ін. Процес їх входження до ЄС триватиме, як мінімум, 8-10 років. При цьому найсприятливішою для України була б його друга або третя "хвиля". Лише економічні реформи і зростання рівня економічного розвитку нашої держави здатні прискорити цей процес. Україна має зробити вибір на свою користь сама, розмірковуючи реально і не піддаватися на марні обіцянки різних країн. Україні треба позбутися одвічної практики меншовартості: кудись проситися і на щось надіятися. Тільки наступальна політика - гарант сили і стабільності [8]. Європейська політика України повинна виходити з того, що ідея Великої Європи неможлива без України. Тільки в цьому контексті модернізована економіка України може розглядатися як вагомий потенціал, інтеграція якого в економічну систему ЄС забезпечить важливі зміни у геополітичному становищі Європи.

Література

1. Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава : Програма економічних реформ на 2010–2014 роки від 2 черв. 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>
2. Аграрна галузь: стабільне лідерство на зовнішніх ринках та впевнені показники в економіці України. - Режим доступу: <http://minagro.gov.ua/uk/pressroom?nid=3294>

3. Український агропромисловий комплекс і Митний союз: проблеми та перспективи. - Режим доступу: <http://sugarua.com/ua/main/lists/1876>.
4. Про затвердження Концепції науково-технічного розвитку галузей агропромислового виробництва України на період до 2015 року: Наказ Міністерства аграрної політики України від 10 квіт. 2008 р. № 240 // *Агрокомпас*. – 2008. – № 6. – С. 20–21.
5. Бабенко А. Г. Державне регулювання та підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору / А. Г. Бабенко // *Економіка АПК*. – 2008. – № 5. – С. 85–88.
6. Індекс обсягу сільськогосподарського виробництва. Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2013/sg/ivp/ivp_u/ivp2013.html.
7. Перспективи поглибленої вільної торгівлі між ЄС та Україною. Режим доступу: http://icps.com.ua/pub/files/43/19/Ukraine_EU_FTA.pdf.
8. Камышенков В. Ю. (2009). Формирование и развитие аграрных отношений обмена в условиях технотронного общества: Автореф. дне. ... канд. экон. наук. Воронеж: Воронежский государственный аграрный университет им. К. Д. Глинки. [Kamyshenkov V. Yu. (2009). Formation and Development of Agrarian Relations of Exchange in the Technotronic Society. Ph. D. in Economics Thesis. Voronezh: K. D. Glinka Voronezh State Agrarian University.]
9. Carl Bildt, William Hague, Karel Schwarzenberg, Radoslaw Sikorski and Guido Westerwelle//Ukraine's Slide. Режим доступу: <http://www.nytimes.com/2012/03/05/opinion/05iht-edbildt05.html?ref=global-home&r=0>.
10. Oleh Protsyk. Domestic political institutions in Ukraine and Russia and their responses to EU enlargement / *Communist and Post-Communist Studies*. 2003. – Vol. 36, Is. 4. – Pp. 427-442.
11. Paul Kubicek. The European Union and democratization in Ukraine / *Communist and Post-Communist Studies*. 2005. – Vol. 38, Issue 2. – Pp. 269-292.
12. Lynda Cheshire, Michael Woods. Globally engaged farmers as transnational actors: Navigating the landscape of agri-food globalization / *Geoforum*. - 2013. - Vol. 44. – Pp. 232-242

References

1. *Zamozhne suspilstvo, konkurentospromozhna ekonomika, efektyvna derzhava: Prohrama ekonomichnykh reform na 2010–2014 roky vid 2 cherv. 2010 r.*, Available at: <http://www.rada.gov.ua>
2. *Ahrarna haluz: stabilne liderstvo na zovnishnikh rynkakh ta vpevneni pokaznyky v ekonomitsi Ukrainy*, Available at: <http://minagro.gov.ua/uk/pressroom?nid=3294>
3. *Ukrainskyi ahropromyslovyi kompleks i Mytnyi soiuz: problemy ta perspektyvy*, Available at: <http://sugarua.com/ua/main/lists/1876>.
4. (2008), Pro zatverdzhennia Kontseptsii naukovo-tekhnichnoho rozvytku haluzei ahropromysloвого виробництва України на період до 2015 року: Nakaz Ministerstva ahrarnoi polityky Ukrainy vid 10 kvit. 2008 r. № 240, *Ahrokompas*, 6, pp. 20–21.
5. Babenko A. H. (2008), Derzhavne rehuliuвання ta pidvyshchennia konkurentospromozhnosti ahrarnoho sektoru, *Ekonomika APK*, 5, pp. 85–88.
6. Індекс обсягу сільськогосподарського виробництва, Available at: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2013/sg/ivp/ivp_u/ivp2013.html.
7. *Perspektyvy pohlyblenoї vilnoi torhivli mizh YeS ta Ukrainoiu*, Available at: http://icps.com.ua/pub/files/43/19/Ukraine_EU_FTA.pdf.
8. Kamyshenkov V. Yu. (2009), *Formirovaniє i razvitie agrarnykh otnosheniy obmena v usloviyakh tekhnotronnogo obshchestva*, PhD tethis, Voronezh.

9. Carl Bildt, William Hague, Karel Schwarzenberg, Radoslaw Sikorski and Guido Westerwelle (2012), *Ukraine's Slide*, Available at: http://www.nytimes.com/2012/03/05/opinion/05iht-edbildt05.html?ref=global-home&_r=0.
10. Oleh Protsyk (2003), Domestic political institutions in Ukraine and Russia and their responses to EU enlargement, *Communist and Post-Communist Studies*, 36(4), pp. 427-442
11. Paul Kubicek (2005), The European Union and democratization in Ukraine, *Communist and Post-Communist Studies*, 38(2), pp. 269-292
12. Lynda Cheshire, Michael Woods (2013), Globally engaged farmers as transnational actors: Navigating the landscape of agri-food globalization, *Geoforum*, 44, pp. 232-242